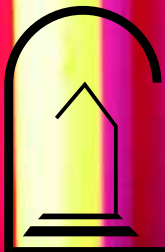

Verslag van de studienamiddag
op 21 april 2006

PASOP PUBLIEK

15 jaar ervaring met prostitutie

PASOP vzw
Brabantdam 100B
9000 Gent
Tel. 09 233 47 67
Fax 09 223 74 76
E-mail: pasop@skynet.be
www.pasop.info

Deze studienamiddag werd
georganiseerd in samenwerking
met de provincie Oost-Vlaanderen

Inhoudsopgave

PASOP intiem	2
Beantwoordt de perceptie van de prostitutiesector aan een realiteit?	3
PASOP medisch. Wat vertellen we?	9
Veldwerk en psychosociale begeleiding	11
Het verhaal van Cecilia	14
Anouk is zwanger	17
Welzijn en gezondheid bij mannen en vrouwen in de Vlaamse prostitutiesector	19

'Cecilia en Anouk zijn fictieve namen voor vrouwen met levensechte verhalen.'

Colofon

Tekstredactie en lay-out : Verbal Vision vzw (www.verbalvision.be)

PASOP intiem

PASOP is gespecialiseerd in preventieve sociaal-medische dienstverlening voor sekswerkers. De stad Gent, de provincie Oost-Vlaanderen en de Vlaamse overheid steunen de werking.

Waarom is zo'n organisatie nodig? Het blijkt dat veel sekswerkers hun huisarts niet durven te vertellen welk beroep ze uitoefenen. Dat is begrijpelijk, gezien het taboe. Een huisarts staat bovendien heel dicht bij de patiënt en zijn of haar familie. Het gevolg kan zijn dat ze er niet met hun vragen en klachten terecht kunnen en dat er soms kostbare tijd verloren gaat. Ook kunnen huisartsen en specialisten een zekere gêne voelen om met hun patiënten een diepgaand gesprek over seksuele handelingen te voeren. In deze situaties kan PASOP als buitenstaander met de nodige discretie hulp bieden. De medewerkers bezoeken de vrouwen op de werkplaats gratis en anoniem.

Sekswerkers zijn mensen van vlees en bloed. Door hun beroep en het taboe dat erop rust, hebben ze dikwijls financiële, relationele en psychische problemen. In vertrouwelijke gesprekken leren ze dat ze geen 'voorwerp' zijn maar dat ze zich weerbaar kunnen opstellen. Kortom, PASOP moedigt het sekswerk niet aan maar keurt het evenmin af. We gaan uit van het verschijnsel 'sekswerk' zoals het zich al eeuwen in de wereld voordoet. Het oudste beroep, weet u wel. We aanvaarden het en proberen mensen te helpen in hun gezondheid en welzijn. We ondersteunen hen met medische adviezen en helpen hen zoeken naar een oplossing voor hun administratieve en juridische problemen. Twee deskundigen, een boekhouder en een advocaat die met de bijzondere situatie van het beroep vertrouwd zijn, helpen ons daarbij.

PASOP haalt geen grote krantenkoppen en beoogt geen sensatie. We willen ons enkel toeleggen op een goede hulpverlening aan diegenen die door hun beroepskeuze aan de zijlijn van de samenleving staan. We danken de overheden die ons sinds jaar en dag bijstaan en hopen op de ingeslagen weg te mogen verder gaan.

Het team

Beantwoordt de perceptie van de prostitutiesector aan een realiteit?

(door Martine Claeysens, coordinator van PASOP)

Het beeld van de prostitutiesector hangt nauw samen met wat er in de media belicht wordt. De media tonen vooral beelden van straat- en raamprostitutie, bevolkt door voornamelijk buitenlandse vrouwen en waar minderjarigen tot prostitutie gedwongen worden. De sector wordt gecriminaliseerd of op z'n minst als 'louche' beschouwd; geweld en drugs lijken er onlosmakelijk mee verbonden. Vrouwen worden als slachtoffer gezien; klanten als perverse individuen. Wie eenmaal in de prostitutie belandt, zou er nog moeilijk uitgeraken.

Vaak worden wij met deze perceptie geconfronteerd in publieke debatten, in gesprekken met politici, hulpverleners, juristen... Steeds proberen wij dit beeld te nuanceren omdat de sector nu eenmaal zeer verscheiden is. Het beeld dat de media schetsen, zien wij in onze praktijk eerder zelden. Op de meeste werkplaatsen gaat het er vrij 'banaal' aan toe. Wij ontmoeten er 'gewone' mensen met een 'ongewoon' beroep¹. Ook uit de cijfers blijkt dit.

De werkplaatsen

De afgelopen 15 jaar heeft PASOP met 522 verschillende werkplaatsen in Oost- en West-Vlaanderen contact gehad.

	Absoluut aantal	Percentage
In de buurt van PASOP	73	14.0
Elders in de stad	150	28.7
Verder in Oost-Vlaanderen	201	38.5
In West-Vlaanderen	98	18.8
<i>Totaal</i>	<i>522</i>	<i>100</i>

In december 1990 startte PASOP haar werking in de Glazenstraat in Gent. We zijn gestart met de vrouwen die in de ramen werkten, te contacteren en hen een dienstverlening op maat aan te bieden. Nu bereiken we alle werkplaatsen in de buurt door de inzet van onze twee 'contactpersonen'. Om de twee weken is er een nachtronde om die vrouwen te bereiken die pas na 22 uur komen werken.

¹ Naar aanleiding van ons tienjarig bestaan gaven we in samenwerking met De Morgen verhalen van sekswerkers uit: 'Hartenvrouwen. Tien gewone mensen met een ongewoon beroep: prostituee.'

Vanaf het ogenblik dat PASOP financiële steun kreeg, gingen de medewerkers ook de zichtbare werkplaatsen buiten de rosse buurt - de ramen op de Kortrijksesteenweg en de bars die zich situeren op de uitvalswegen naar andere steden en gemeenten - bezoeken.

In een volgende fase contacteerden we de minder zichtbare werkvormen zoals privés, sauna's, massagesalons, escortes.... Ze situeren zich zowat overal: temidden van woonbuurten in steden en gemeenten maar ook op het platteland. In het begin leek ons werk op een 'deur-aan-deurverkoop' of 'televerkoop', maar gaandeweg speelde de mond-aan-mondreclame van de sekswerkers een grotere rol. Het is nu niet meer uitzonderlijk dat een nieuwe werkplaats ons zelf contacteert.

Het zwaartepunt van onze werking ligt nog steeds in Oost-Vlaanderen. De werkplaatsen in West-Vlaanderen bezoeken we enkel op vraag. Het ontbreekt ons nog altijd aan mensen en middelen om in heel de provincie actief aan prospectie te doen.

De verdeling naar aard van de werkplaatsen

	Absoluut aantal	Percentage
privé	272	52.1
bar	114	21.8
raam	100	19.2
escort	24	4.6
sauna/massagesalon	10	1.9
peepshow	1	0.2
cabaret	1	0.2
<i>Totaal</i>	<i>522</i>	<i>100</i>

Uit deze tabel blijkt dat wij er in geslaagd zijn om alle soorten werkplaatsen in onze regio te bereiken. Het aandeel van de privés is de laatste jaren flink gestegen. Een tippelprostitutiegebied zoals in Brussel, kennen wij in Oost- en West-Vlaanderen niet. Sinds enkele jaren werkt PASOP samen met straathoekwerk Gent voor de jongens die zich in het Citadelpark prostitueren.

Binnen de werkplaatsen is er een grote diversiteit:

- het aantal personen met wie men samenwerkt
- het statuut waaronder men werkt: als werknemer, zelfstandige of zonder statuut
- de hygiënische omstandigheden
- de veiligheid op de werkplaatsen
- het soort seksuele dienstverlening
- de prijzen
- het gemiddeld aantal klanten per dag
- de mate waarin de sekswerker zelf kan bepalen hoeveel en welke uren zij/hij werkt, welke klanten zij/hij doet, de mate van veilige seks...
- de mate waarin nieuwkomers in het vak opgevangen worden
- de sfeer onder collega's en de verhouding met het management
- ...

De prostitutiesector is een dynamische sector: werkplaatsen sluiten en er komen er nieuwe bij. Werkplaatsen in kaart brengen, is een vaste opdracht. Van de 522 werkplaatsen die wij bezochten, weten we met zekerheid dat er 192 - vooral privés en in mindere mate bars - in de loop der jaren gesloten zijn.

De sekswerkers

PASOP heeft in totaal 3.165 sekswerkers gesproken, waarvan 3.079 (97.3 %) vrouwen, 83 (2.6%) mannen en 3 (0.1%) transgender.

De verdeling naar werkvorm

	Absoluut aantal	Percentage
bar	1138	36.0
raam	953	30.1
privé	730	23.1
sauna/massagesalon	219	6.9
escort	80	2.5
park	30	0.9
peepshow	11	0.4
cabaret	4	0.1
<i>Totaal</i>	<i>3165</i>	<i>100</i>

Elke werkvorm heeft z'n eigen karakteristieken; we zien niet zoveel verloop tussen de verschillende werkvormen. Van werkplaats wordt er wel veel veranderd. Het aantal dagen en uren dat iemand werkt, is erg verschillend. Een aantal vrouwen werkt zeven dagen op zeven en heeft nauwelijks een leven buiten het werk. Anderen hebben een werkschema dat te vergelijken is met een andere job. Of ze werken slechts enkele uren per dag. Dan zijn er nog de flexibele werkers: zij werken bijvoorbeeld drie dagen per week of een halve dag per week als aanvulling op een andere job.

De verdeling naar origine

	Absoluut aantal	Percentage
Belg	1740	55.4
Frans	511	16.3
Afrikaans	381	12.1
Magreb	178	5.7
West-Europees	128	4.1
Oost-Europees	113	3.6
Aziatisch	55	1.7
Zuid-Amerikaans	34	1.1
<i>Totaal</i>	<i>3140</i>	<i>100</i>

De verdeling naar leeftijd op het ogenblik van het eerste contact met PASOP

	Absoluut aantal	Percentage
17 jaar	4	0.2
18-21 jaar	397	16.6
22-25 jaar	568	23.7
26-30 jaar	598	25.0
31-40 jaar	598	25.0
41-50 jaar	193	8.1
51-60 jaar	31	1.3
>60 jaar	3	0.1
<i>Totaal</i>	<i>2392</i>	<i>100</i>

Deze tabel geeft het aantal personen weer die we verschillende jaren gevolgd hebben. De jaren zijn niet noodzakelijkerwijs opeenvolgend.

	Absoluut aantal	Percentage
1 jaar	1876	59.3
2 jaar	666	21.0
3 jaar	281	8.9
4 jaar	147	4.6
5 jaar	78	2.5
6 jaar	65	2.1
7 jaar	21	0.7
8 jaar	12	0.4
9 jaar	6	0.2
10 jaar	4	0.1
11 jaar	3	0.1
12 jaar	5	0.2
13 jaar	1	0.0
<i>Totaal</i>	<i>3165</i>	<i>100</i>

Uit deze tabel blijkt dat er slechts een kleine kerngroep jarenlang gevolgd werd maar dat het grootste deel van de sekswerkers over een periode van een tot drie jaar geholpen wordt.

We deden deze oefening van de eerste tien jaar van onze werking nog eens over.

Jaar eerste contact	1 jaar gezien	2 jaar gezien	3 jaar gezien	totaal
1992	27 %	25 %	20 %	72 %
1993	38 %	24 %	12 %	74 %
1994	54 %	24 %	5 %	83 %
1995	46 %	28 %	8 %	82 %
1996	66 %	10 %	8 %	84 %
1997	53 %	22 %	9 %	84 %
1998	61 %	17 %	4 %	82 %
1999	43 %	20 %	15 %	78 %
2000	40 %	18 %	19 %	77 %
2001	51 %	22 %	12 %	85 %

72 à 85 % van de vrouwen blijkt na een, twee of drie jaar geen contact meer met PASOP te hebben. Hieruit kunnen we voorzichtig besluiten dat veel vrouwen en mannen slechts tijdelijk in de sector werken. Dit wordt ook gestaafd door het

groot aantal nieuwe mensen dat wij elk jaar ontmoeten. In de beginjaren was tweederde van ons cliënteel nieuw, nu 50%.

Uit de verhalen van de vrouwen weten we ook dat ze dit werk vaak als tijdelijk zien. Ze stoppen ermee wanneer ze ervaren dat dit soort werk hen niet ligt, hun schulden afgelost zijn, ze voldoende materiële welstand verworven hebben, ze zich losgemaakt hebben van de druk die hen in de sector hield, ze zich willen engageren in een vaste relatie, ze kinderen willen of omdat hun kinderen ouder worden, ze het dubbellevens beu zijn, ze de omgang met de klanten niet verder kunnen verdragen, ze verlangen naar gewoon werk...

Meestal stappen ze uit het vak zonder dat ze daar hulp bij nodig hebben. Wanneer dit toch het geval is, verleent PASOP bijstand of verwijst door naar andere diensten.

PASOP medisch. Wat vertellen we?

(door dr. Ans Traen en dr. Luk Bingé)

Wij zouden ons kunnen voorstellen als een arbeidsgeneeskundige dienst voor sekswerkers. Zo krijgt u snel een idee van wat wij doen: mensen inlichten over de specifieke risico's verbonden aan hun beroep en screenen naar 'beroepsziekten'. Sekswerkers moeten weten welke risico's ze lopen en hoe ze zich daartegen kunnen beschermen. Een groot deel van onze taak is dan om duidelijke informatie te geven over seks zonder risico op geslachtsziekten.

- Geslachtsziekten, de SOI² geven niet altijd klachten. Weinig mensen zijn zich daar bewust van. Zowel bij sekswerkers als bij hun klanten kunnen ziektes zonder symptomen aanwezig zijn. Daarom is het raadzaam dat ze zelf kunnen inschatten wanneer er een risico op besmetting is. Dan kunnen ze de nodige stappen zetten om zich te laten testen en behandelen indien nodig.
- We leren mannen en vrouwen wat ze precies moeten doen bij een risico. In paniek doen ze soms dingen die net niet goed zijn, zoals met de vingers het sperma in de vagina verwijderen. Zo ontstaan er gemakkelijk wondjes die besmetting vergemakkelijken. We raden vrouwen aan zich inwendig heel voorzichtig te spoelen met een niet-irriterend product. Eén week na het risico kunnen ze zich laten testen op een chlamydiabesmetting via een staaltje urine. Drie maanden later op aids, syfilis en hepatitis B.
- We raden aan om zich dubbel te beschermen tegen zwangerschap. Condoomfalen (*een afgegliden of gesprongen condoom*) is iets wat de meesten al hebben meegemaakt. Als een condoom het laat afweten voorkomt orale anticonceptie zwangerschap. We bespreken welke anticonceptie het best bij hen zou passen.
- Het wordt iets ingewikkelder als de vrouw zwanger wil worden in haar privéleven. Het is niet altijd mogelijk om te stoppen met werken gedurende de periode dat ze probeert zwanger te worden. Wat dan bij klapcondoom? Mocht ze kort daarop zwanger zijn, van wie zou dan het kindje zijn? Deze onzekerheid kan zeer belastend zijn. We stellen daarom voor om na een klapcondoom een morning-afterpil te nemen.
- Behalve advies bieden we ook screeningstesten op de werkvloer aan. Ook al zijn er geen risico's geweest, toch raden we aan deze test éénmaal per jaar te doen. We screenen naar de meest voorkomende SOI. In het bloed zijn dat hiv, syfilis, hepatitis B en hepatitis C (*dit laatste enkel als er een risico geweest is*). Bij

² Seksueel Overdraagbare Infecties

mannen testen we ook op hepatitis A. Chlamydia wordt gescreend via urine.

- Bij vrouwen doen we een gynaecologisch onderzoek met nazicht van vaginale en cervicale ontstekingen en natuurlijk nemen we een uitstrijkje om baarmoederhalskanker op te sporen. Bij de man wordt er ook een staaltje uit de urinebuis afgenomen om te testen op gonorrhoe.
- Indien nodig raden we vrouwen aan om zich te vaccineren tegen hepatitis B, de mannen tegen hepatitis A en B.

Dit pakket bieden we gratis aan. Als je preventieve geneeskunde aanbiedt, is het noodzakelijk dat de organisatie laagdrempelig is.

Veldwerk en psychosociale begeleiding

(door Hilde Bruselle en Silke Winne, beiden werkzaam als contactpersoon)

We gaan meestal zelf naar de werkplaats. Dit noemen wij 'drempelverlagend' werken. Zo bereiken we sekswerkers die niet bij het bestaande hulpverleningsaanbod aankloppen. Aangezien we bars, ramen en privé-huizen bezoeken is het meteen duidelijk dat we op de hoogte zijn van hun beroep. We nemen een 'neutrale positie' in. PASOP is geen controlerende instantie, we vertrekken vanuit de behoeften van de sekswerkers. Alle hulp wordt 'discreet en anoniem' aangeboden. De eigenaar van een club of bar wordt niet op de hoogte gebracht van medische resultaten of privé-zaken. We staan open voor de leefwereld van de sekswerkers waardoor veel bespreekbaar wordt.

Het medische aanbod is een ideale ingangspoort. Gezondheid is een neutraal maar ook belangrijk thema voor de sekswerkers. Ook met psychosociale en administratieve en juridische vragen kunnen zij bij ons terecht. Dit noemen wij de 'integrale aanpak'.

Bij een eerste contact reageren de meeste sekswerkers positief. Anderen zijn eerder afwachtend, willen eerst zien of je iets te bieden hebt en te vertrouwen bent. Sommige sekswerkers gaan zich afschermen. Een voorbeeld:

Bij een eerste contact roept M.: 'O nee, ik heb niets nodig.'

'Geen enkel probleem!'

'Trouwens, ik werk zelf niet, ik ben de bazin.' De deur wordt al bijna terug gesloten. Dan probeer je toch nog jezelf en de werking snel voor te stellen.

Een tweede contact verloopt al beter, er komt een gesprek op gang.

'Ja, ik weet het, er zijn veel meisjes die zichzelf in de nesten werken', zegt M.

In een derde contact komt M. op de proppen met haar verhaal, problemen en vragen.

M. werkt als prostituee in haar eigen bar. Ze werkt alleen en de zaak gaat niet goed. Ook haar persoonlijk leven en relatieproblemen komen aan bod. Bij het afscheid vraagt ze expliciet: 'Het blijft toch tussen ons hé!'

Wie van ons aanbod gebruik maakt, doet dit uit vrije wil. Het is een kwestie van geduld hebben en het vertrouwen winnen waarbij we steeds wijzen op de anonimiteit en het beroepsgeheim.

Af en toe worden we op een werkplaats ook niet binnengelaten...

Contact onderhouden

De meeste sekswerkers hebben vooral nood aan medische opvolging en administratieve en/of psychosociale doorverwijzing. Anderen wensen een gesprek. Ze waarderen het dat we de sector kennen en ons neutraal opstellen. Sommigen willen voor hun psychosociale problemen begeleid worden. Soms is er nog meer actie nodig. Het is wel nutteloos actie te ondernemen als de sekswerker er nog niet aan toe is, ook al is de situatie ernstig. Het vraagt geduld en tact vooraleer iemand iets wil veranderen.

Voorbeelden van thema's die aan bod komen:

Klanten

Het werk van een sekswerker vereist een professionele afstand en elke vrouw zoekt daar haar weg in. Dat is niet altijd even makkelijk. Sommige vrouwen weigeren bijvoorbeeld klanten die ze aantrekkelijk vinden; anderen vinden het juist aangenaam. Als een klant weinig respectvol is, moet de sekswerker er zich geestelijk tegen kunnen wapenen. Ook seks met onaantrekkelijke klanten, kan veel energie opsloppen. Sekswork vereist duidelijke grenzen en communicatieve vaardigheden om ze aan de klant duidelijk te maken.

Seksualiteit

Vrouwen die al even in de prostitutie werken, kunnen problemen met hun eigen seksualiteit krijgen. Elke dag hebben ze seks met mannen, niet om hun eigen lusten maar die van de klant te bevredigen. Dikwijls is het dan moeilijk om zelf nog een bevredigende seksuele relatie met de partner te onderhouden. Voor deze vrouwen wordt het ook moeilijk te geloven dat er nog betrouwbare mannen zijn. Zelfs jaren nadat zij met het beroep gestopt zijn, kunnen zij er nog last van hebben.

Geld

Er zijn vrouwen die mooi geld verdienen en dit ook goed besteden. Anderen hebben het moeilijk met geld om te gaan. Schulden zijn vaak een reden om (opnieuw) te beginnen in de prostitutiesector. Een deel van hen bouwt een betere levensstandaard op zodat het niet makkelijk is een gewone, minder betaalde job te gaan doen. Al te gemakkelijk geven ze geld aan familie en vrienden.

Foute vrienden

Nieuwe meisjes worden wel eens in het werk geïntroduceerd door 'hun vriend'. In het begin van de relatie worden de meisjes overstelpt met cadeautjes, alles wordt voor hen betaald... Langzaamaan worden ze door hun geliefde in het prostitutiemilieu geïntroduceerd en warm gemaakt om er zelf aan de slag te gaan. Hij

zegt dat hij het financieel niet makkelijk heeft en zij voelt zich schuldig. Uiteindelijk zit ze in het werk... voor hem.

Er zijn vrouwen die snel voelen dat het geen pure liefdesrelatie is maar toch zetten ze moeilijk een punt achter de relatie. Als ze geluk hebben, komen ze van een foute vriend af zodra hij een ander of makkelijker meisje tegenkomt. Veelal worden ze bedreigd en bang gemaakt. Indien deze vrouwen van hun partner af willen, moeten zij honderd procent voor zichzelf kiezen. Dit proces heeft meestal tijd nodig.

Verslaving

In bepaalde werkvormen worden sekswerkers met drugs geconfronteerd. Klanten brengen het mee of ze krijgen het op het werk aangeboden. Iemand die niet sterk in de schoenen staat, kan dan moeilijk nee zeggen, zeker vrouwen die ooit het slachtoffer van emotionele of fysieke verwaarlozing en/of geweld zijn geweest. Door drank of drugs te gebruiken kunnen sommigen beter werken. Als een klant doorheeft dat een vrouw gebruikt, kan hij er misbruik van maken. In een club wordt van sekswerkers verwacht dat zij samen met de klant alcohol drinken, meestal champagne. De verdiensten hangen af van het aantal lege flessen champagne.

Dagelijks drinken kan tot depressies of verslaving leiden. Het is niet zo dat prostitutie, drank en drugs per definitie samengaan.

Een dubbelleven

De maatschappij veroordeelt en stigmatiseert prostitutie. Als sekswerker naar buiten komen, is niet vanzelfsprekend. De meesten houden er dan ook een soort dubbelleven op na. Voor familie, vrienden of kennissen houden zij hun werk verborgen en verzinnen een verhaal waarmee ze naar buiten kunnen komen. Het gebeurt zelfs dat de partner, de ouders of de kinderen niet op de hoogte zijn. Vertellen ze wel eerlijk over hun beroep, dan riskeren ze dat ze door hun omgeving afgewezen worden. Dit dubbelleven is psychisch erg belastend.

Aan sekswork zijn ook positieve kanten: de relatief hoge verdiensten, de sociale contacten met klanten of collegae, een toenemend zelfvertrouwen door deze sociale contacten, de aandacht van de mannen, de seks, de veelzijdigheid van de job, de sfeer, het avontuur om als escorte op pad te gaan, zelf te beslissen wanneer ze beginnen of stoppen, eigen baas te zijn...

Het verhaal van Cecilia

(door Hilde Bruselle, contactpersoon voor de vrouwen in de nachtshift)

Cecilia ontmoet ik de eerste keer tijdens mijn nachtronde in bar Queens. Een bar waar twee meisjes voor het raam werken. Cecilia is een Française van 55 jaar en heeft vroeger nog in de branche gewerkt. Ze vraagt nu een herhaling van haar vaccinatie. Ik noteer haar geboortedatum en vertel haar dat het medisch team op donderdagavond kan langskomen. Marie, het andere meisje, is nieuw in het vak en ik vertel haar meer over de werking van PASOP.

De 55-jarige vrouw is al een poos terug in 't vak gestapt. 'Uit verveling', vertelt ze me. 'Niet zoals de andere dames die hun geld afgeven aan hun man of vriend.' Ze zit gedurig haar pruik te stileren. Ze draagt een zwart lederen SM-outfit. Eerst werkte ze in Brussel. 'Daar zijn de SM-klienten veeleisend. Hier in Gent gaat het er kalmpjes en zachtjes aan toe', beweert ze.

Cecilia vraagt me om een aantal zaken in het Nederlands of het Engels te vertalen zodat Marie, het Afrikaanse meisje, alles kan begrijpen. Ze wenst haar duidelijk te maken, dat ze zich niet mag laten doen door de klienten. 'Brenge ze extra tijd door met een klant, dan moet ze maar extra geld vragen.'

De volgende nachtronde tref ik Cecilia aan zonder haar collega in de Queens. Marie heeft problemen gehad met de uitbater. Hij probeerde haar te verleiden. Toen het Afrikaanse meisje weigerde, werd ze zonder pardon buitengezet.

Cecilia maakt zich zorgen over haar contract als dienstster. De eigenaar van het pand weigerde haar in te schrijven; hij wou eerst zien of het haar menens was. Ze was zich al wel gaan aanmelden bij de politie³ en vreest voor problemen met de VDAB. Nu heeft ze een minimumuitkering. Wanneer moet ze melden dat ze opnieuw werkt? De dag van de aanmelding bij de politie of de dag waarop de eigenaar haar een contract aanbiedt?

Cecilia is blij dat de dokter is langsgesproken. Ze dacht dat ze een allergie voor condooms had want haar mond was geïrriteerd. De dokter heeft haar ook gerustgesteld over haar immuniteit voor hepatitis B. Enkele jaren geleden werd ze door PASOP gevaccineerd en via een bloedonderzoek werd duidelijk dat ze voldoende immuniteit heeft.

³ Elke sekswerker in Gent wordt geregistreerd.

De Franse vrouw vertelt me over het SM-wereldje. Ze beschouwt zich niet echt als een SM-specialiste. Alleen de rol van meesteres wil ze aannemen. Het mag haar ook niet te lang duren. Ze heeft schrik dat ze te ver zou moeten gaan. Een Brusselse collega werd ooit aan een rad vastgebonden en hevig mishandeld. Ze filosofeert verder over tot wat de mens allemaal in staat is. Het gesprek wordt onderbroken door een bezoekje van Anna, een collega. Ze is over haar toeren. Er zijn geen klienten, dus er komt geen geld binnen en toch moet de huur betaald worden. Ze verwijt een aantal meisjes dat ze beneden de prijs werken.

In een volgend contact is Cecilia duidelijk overstuur. Gisteren had ze een agresieve klant. Hij kwam niet klaar en werd kwaad. We bespreken deze situatie en welke strategieën ze kan volgen om dit te vermijden... Het gesprek kalmeert haar en ze biedt me een colaatje aan. Voor het eerst vertelt ze dat ze zeven jaar lang een Albanese vriend had. Hij was 19 toen ze hem leerde kennen. Hij stond aan haar deur terwijl ze werkte. Hij was geen 'macro'⁴ ... o nee, ze gaf hem wel wat geld, maar een macro was hij niet. Om één of andere reden wordt hij nu het land uitgezet.

Cecilia behaalde een diploma secretariaat en boekhouding. Eenentwintig was ze toen ze op haar eentje en zonder geld naar Parijs trok. De hoofdstad trok haar erg aan. Twee jaar eerder, op haar negentiende verjaardag, vond haar vader dat het moment gekomen was om haar bril met dikke glazen in te ruilen voor een paar contactlenzen. Samen hadden ze een bekende oogarts in Parijs bezocht. Cecilia voelde zich de koning te rijk.

In Parijs vond ze werk bij een bakker. Nadat ze wat geld gespaard had, startte ze zelfstandig een lingeriewinkel op. Ze was tweeënveertig toen haar zaak failliet ging. Al liftend ging ze naar Kortrijk en belde bij bars aan. Uiteindelijk kon ze beginnen in een verlopen bar. De vrouw van de uitbater was ernstig verlamd na een ongeval. Aangezien Cecilia het juiste 'profiel' had, mocht ze haar vroegere klienten overnemen. Later kwam ze terecht in een bar in de vensterbuurt van Gent. Ze heeft er enkele jaren gewerkt en kreeg een verblijfskaart. Ze zocht zich een mooi appartementje, dichtbij haar werk. Haar dochter, die in een internaat in Frankrijk verblijft, komt geregeld in het weekend op bezoek.

Dat ze ooit in deze sector terecht zou komen, dat had Cecilia nooit gedacht. Toen ze nog getrouwd was met haar Italiaanse man, had ze hem ooit toegeroepen: 'Zoek maar een prostituee als je niet genoeg krijgt!' Hij wou driemaal per dag, zij driemaal per week. Op een dag ontdekte ze dat zijn maîtresse zwanger was en stelde ze hem voor de keuze: abortus of echtscheiding. De eerste keer vergaf ze

⁴ Een pooier

hem zijn misstap. Later bekende hij dat hij 'naar de hoeren' ging. Eenmaal kreeg ze klappen. 'Neen hoor, fysiek laat ik me niet mishandelen', zegt ze krachtig, maar ze voegt er meteen aan toe 'psychisch, ja dat wel'. En seks zonder gevoel heeft ze in haar relatie ook te lang verdragen.

Drugs of drank zijn niet aan Cecilia besteed. Ze wil altijd alles onder controle houden. Vooral in Brussel bieden ze snel cocaïne of andere drugs aan. Ze vertelt over een collega die onder invloed was en achteraf niet meer wist of ze het met of zonder condoom gedaan had.

Cecilia heeft een dik boek voor haar liggen. Ze leest veel boeken, vooral autobiografieën. Zo brengt ze haar tijd aangenaam door terwijl ze op klanten wacht. Vroeger had ze ook al de bijnaam 'l'intellectuelle' onder haar collega's.

Op een dag vond ik Cecilia niet meer terug achter haar raam. Ze blijkt nu een ander raam te huren. Ook hier is ze een aantal uren ingeschreven om in orde te blijven met de mutualiteit en andere instellingen. Ze verdiende ook niet meer goed in het vorige raam en er stond steeds een bestelwagen voor de deur geparkeerd. Dit raam is goedkoper, maar het was er wel héél vies. Ze heeft veel bleekwater gebruikt om alles proper te krijgen. Ze vraagt of ik het merk. En of! Ze staat nog onwennig in haar nieuwe raam. 'Kan je even checken of die neonlichten niet te fel zijn voor mijn bleke huid.' Cecilia vindt het niet leuk tussen Afrikaanse collega's te werken. Ze is niet racistisch maar die meisjes werken volgens haar onder de prijs en zij wil de klanten nog soigneren zoals het hoort, met een drankje en een babbel...

Cecilia werkt als prostituee, ze doet haar werk zoals zij vindt dat het moet. Af en toe klaagt ze over het werk, dat hoort erbij. Aan stoppen denkt ze niet. Haar leven gaat zijn gewone gang. Het staat niet op haar gezicht te lezen dat ze sekswerker is. Na het werk zet ze haar pruik af en gaat als een heel gewone vrouw door het leven. De buitenwereld weet niets af van haar dubbelleven. Ze is tevreden dat ze af en toe met een medewerker van PASOP over haar werk kan praten.

Anouk is zwanger

(door Hilde Bruselle, contactpersoon voor vrouwen die in de Glazen Straat de nachtschift doen)

Mijn collega Silke verneemt van een vrouw uit de dagshift dat een zekere Anouk al een hele tijd zwanger zou zijn. Ze wil een abortus uitvoeren maar vreest dat het te laat is. Wij kennen haar nog niet. We bellen haar op maar we kunnen ze niet bereiken...

Drie weken later ontmoet ik Anouk voor het eerst. Ze werkt nu in een ander raam. Haar stem klinkt lief en zacht. Ze is 18 weken zwanger en vraagt of ze een abortus kan laten uitvoeren. In België kan het niet meer, in Nederland en Engeland wel. Toch twijfelt ze. Ze heeft al een dochttertje dat tijdelijk door de papa, haar ex-man, wordt opgevangen.

Anouk is nu zwanger van een vriend met wie ze gebroken heeft. Mijmerend wrijft ze over haar buik en vraagt zich af of het kindje nu al helemaal gevormd zou zijn. Ze wil ons zelf bellen voor een afspraak met het abortuscentrum in Nederland.

Anouk belt niet meer terug. Wanneer ik haar bel, staat haar gsm uit.

Een week later vind ik haar terug op haar werkplaats. Ze laat me binnen, trekt haar gordijn dicht en zegt dat ze zich ermee verzoend heeft. Ze wil geen abortus. Toch heeft ze het er nog moeilijk mee. Ze wil een gesprek met de dokter en zal proberen woensdag op consultatie te komen. Het is echter niet evident voor vrouwen die 's nachts werken om in de late voormiddag bij PASOP langs te komen. Indien het niet lukt, kan het medisch team nog altijd op een avond langskomen. Verder zijn er nog een aantal problemen: ze heeft een serieuze huurachterstand, haar mutualiteit is niet in orde en ze heeft haar identiteitskaart verloren. We spreken af dat ik haar hierover zal opbellen. Ze wil deze nacht nog klanten doen.

Op voorhand vraag ik informatie aan het OCMW. De medewerkster begrijpt de situatie, stelt geen onnodige vragen en legt uit waar Anouk recht op heeft. Als Franse kan ze aanspraak maken op het leefloon en een huurwaarborg krijgen wanneer ze een goedkoper appartementje heeft gevonden.

Onze arts Ans, laat weten dat Anouk niet op de consultatie was. Een paar dagen later treft het medisch team haar op haar werkplaats aan. Ze stellen voor een afspraak te maken met de prenatale consultatie van Kind en Gezin om haar zwangerschap op te volgen. Anouk vindt dit goed. Twee dagen later komt ze toch niet opdagen om samen met Martine, de sociaal verpleegkundige bij PASOP, naar de polikliniek van het UZ te rijden. Ze neemt ook geen contact meer op.

Een week later zie ik haar terug achter het raam. Anouk wil nu toch graag op consultatie komen. Ze zegt: 'Het is pas nu dat ik mijn zwangerschap aanvaard.' Ze wil ook verhuizen naar de grensstreek want dan kan ze makkelijker haar dochtertje gaan bezoeken. Ik peil naar haar contacten met familie en vrienden. Veel goede relaties blijkt ze niet te hebben. Met haar moeder heeft ze nog contact maar het draait steevast uit op ruzie. Ze wil ook stoppen met werken, ze is moe en wil alleen maar slapen. Maar hoe moet het dan financieel verder? 'Zou een tijdelijk verblijf in een opvanghuis je de nodige rust kunnen geven?' Ze kijkt bedenkelijk.

Ook de tweede afspraak met de prenatale dienst wordt niet nagekomen maar toch heeft ze een echo in het ziekenhuis laten nemen. 'Ik ben 23 weken zwanger... van een jongen!', lacht ze. We spreken af dat we de volgende ochtend naar het OCMW zullen gaan. Als de verdiensten meevallen, zal ze deze nacht iets vroeger stoppen.

's Anderendaags ga ik haar ophalen. Onderweg hebben we tijd voor een babbel. Ze vertelt dat ze haast geen meubels meer heeft. De deurwaarder nam alles mee. De eigenaar dreigt ermee om haar buiten te zetten wegens achterstallige huur. 'C'est ma propre faute... ik werk mezelf steeds in de problemen en laat alles te lang aanslepen.' Ze schaamt zich ervoor. Ik luister en probeer haar gerust te stellen. Bij het OCMW doet de medewerkster haar best om Frans te spreken maar het gesprek verloopt moeizaam. Van een opvanghuis wil Anouk niet weten. Ze verkiest een eigen appartementje en wil meteen de woongids kopen. We plannen een volgende afspraak en gaan nog een koffie drinken om haar mogelijkheden op een rijtje te zetten. Ze vertelt me over haar depressieve gevoelens, over haar nood aan rust... Een opname in de psychiatrie overweegt ze niet. Ze heeft geen goede herinneringen aan vorige opnames voor een depressie en drugsverslaving. Het liefst wil ze met haar dochter in een betaalbaar appartementje wonen. 'Als ik nog even doorwerk, kom ik er wel...', zucht ze.

We nemen afscheid en ik herinner haar aan onze volgende afspraak. Anouk heeft vandaag nog andere zaken af te handelen. Ze reist straks naar haar dokter in Frankrijk die haar methadonbehandeling opvolgt. En vannacht, ja, dan werkt ze.

Anouk bleef werken tot in haar zevende maand zwangerschap. Uiteindelijk overwoog ze toch een opname in een opvanghuis voor vrouwen, vlakbij Frankrijk zodat haar dochtertje bij haar kon komen wonen. Ze wou niet het gevoel hebben dat ze haar dochtertje verwaarloosde en ondertussen een nieuwe baby kreeg. Dat was geen probleem alhoewel de directrice een strenge zuster is die duidelijke huisregels stelt. Het sekswerk van Anouk kwam niet ter sprake. Het is goed zo... of misschien toch niet.

Welzijn en gezondheid bij mannen en vrouwen in de Vlaamse prostitutiesector

(door Ruud Mak, arts en voorzitter van PASOP)

Gepubliceerd in "Marysa Demoor, Katrien Heene, Geraldine Reymenants (redactie), de verslagen van het Centrum voor Genderstudies Ugent - 2005, nr.14, p.3-15.

De vzw PASOP biedt beroepsspecifieke hulpverlening aan sekswerkers in Oost- en West-Vlaanderen. Het PASOP-team werkt al meer dan veertien jaar in de regio Gent. We proberen een vast circuit van 200 werkplaatsen minstens tweemaal per jaar te bezoeken, en ook zo snel mogelijk contacten te leggen met nieuwe werkplaatsen. Verder gaan we naar werkplaatsen als vrouwen daar zelf om vragen, en dit gebeurt steeds meer. Onze basis is gelegen in de Glazen straat, waar we een studio boven de vensters huren. Per jaar zien we 600 à 700 verschillende vrouwen, en enkele mannen. We werken gratis en anoniem. We bieden preventief medisch onderzoek aan, we vaccineren actief tegen hepatitis B. Zo vaccineerden we al meer dan 2000 sekswerkers. We geven advies over risico's van het werk, zoals het afglijden of scheuren van het condoom, over anticonceptie en zwangerschap. Door deze in eerste instantie medische invalshoek ligt de drempel om met ons contact te leggen laag. Het is tijdens die 'medische' ontmoetingen, die op de werkplaats, maar in afwezigheid van anderen plaatsvindt, meestal op een kamer, of soms achter in de keuken, dat de momenten ontstaan dat er vrij over niet-medische aspecten van het werk gesproken kan worden.

Het blijft moeilijk om beleids mensen ervan te overtuigen dat we sekswerkers een goede en aangepaste hulpverlening moeten bieden. Of misschien zelfs meer, dat we ze een plaats in onze samenleving moeten aanbieden. Daarom wil ik in deze bijdrage de visie van PASOP op prostitutie belichten.

Stelling: de manier waarop de maatschappij met prostitutie omgaat, hangt samen met de mate waarin prostitutie als vrije keuze wordt beschouwd.

Algemeen gesteld kun je zeggen dat, als de 'geen keuze'-idee overheerst, de sekswerker als slachtoffer wordt gezien en dat de maatschappelijke organisatie erop gericht is de prostitutie te bestrijden. Overheerst de idee dat er wel sprake is van vrije keuze, dan gaat de maatschappelijke reactie naar regulering en naar bestrijding van de uitwassen. Laat men de discussie in het midden, dan ontstaat het zogenaamde gedoogbeleid: er zou geen prostitutie mogen zijn, maar we laten het oogluikend toe; het is immers realiteit. Een grote rechtsongelijkheid is het

gevolg, want wettelijk zijn er veel zaken strafbaar en de ene keer wordt er wel vervolgd, maar de andere keer niet. Ambtenaren van de politie of van de controleorganismen voor de sociale zekerheid kunnen gedijen in zo'n klimaat. Zij kunnen een prostitutiebedrijf binnenvallen en onmiddellijk een repressieve sfeer creëren. In de meeste landen van Europa is het beleid erop gericht prostitutie te bestrijden of is er een gedoogbeleid. Prostitutie is als dusdanig niet strafbaar, maar wel het feit dat er publiciteit gemaakt wordt of dat derden er geld aan verdienen. De bestrijding van de prostitutie is het felst in Zweden, waar ook klanten strafbaar zijn. Nederland en Duitsland zijn momenteel de enige landen die hun wetgeving in de richting brachten van het accepteren van prostitutie als vrije keuze. Het officiële Nederlandse standpunt luidt: 'Op grond van het recht op fysieke en psychische integriteit van vrouwen en hun recht op seksuele zelfbeschikking, zouden vrouwen de vrijheid moeten hebben al of niet voor prostitutie als beroep te kiezen'.

1 Een aantal uiteenlopende visies op prostitutie

Een vrije keuze?

Laten we het de pastoor eens vragen. Neen, zegt de pastoor, je kunt niet kiezen voor prostitutie. Gewoon omdat het geen optie is, het mag niet bestaan. Immers, seksuele gemeenschap mag alleen plaatsvinden binnen het huwelijk, en zij dient gericht te zijn op voortplanting. De sekswerker leeft in voortdurende staat van zonde.

En wat zegt de feministe? Dat hangt er van af welke richting ze aanhangt. In een eerste visie worden de mensenrechten van sekswerkers per definitie geschonden. Ze worden immers geseksualiseerd en tot object gemaakt. Een vrije keuze bestaat niet zeggen sommige dames en heren van de senaat, het Europees parlement, de UNESCO en nog andere internationale organen waar het goed toeven is. Vrouwen gaan in de prostitutie ofwel uit economische noodzaak en/of na een verleden van seksueel misbruik. Aanhangers van deze visie behoren, samen met de pastoor, tot de abolitionisten, die de prostitutie wensen af te schaffen en te verbieden. Voornamelijk in de Verenigde Staten vormen zij coalitie met de 'Moral Majority' in een sterke anti-prostitutielobby. In België en Frankrijk bestaat de 'Mouvement du Nid'. De belangrijkste activiteit bestaat erin voordrachten te houden op scholen ter preventie van prostitutie. In de schaarse contacten met sekswerkers tracht men vooral deze vrouwen uit de prostitutie te praten. Per jaar zijn er een twintigtal vrouwen die in een ruim opgezet en betaald 'reïntegratie'-programma stappen. Meestal zijn dit vrouwen die voor zichzelf al hadden besloten te stoppen. Op congressen, en vooral op Europese fora, wordt de stelling dat prostitutie geen keuze mag zijn fel verdedigd. Financiële steun komt vooral uit conservatieve hoek.

Onderstaande tekst is een voorstel van verslag dat Marianne Erikson, Zweeds rapporteur in de commissie vrouwen en rechten, deed in een publieke hoorzitting, getiteld 'De gevolgen van de seksindustrie in de EU'. Dit voorstel werd ingediend in januari 2004. Bij elke alinea zal ik een kanttekening plaatsen.

A. overwegende dat de seksindustrie kan worden omschreven als een onderneming die al dan niet legaal seksuele diensten en/of producten op de markt brengt en het menselijk lichaam van hoofdzakelijk vrouwen en kinderen uitbaat met het oog op het maken van winst.

Kanttekening: Vrouwen worden voorgesteld slachtoffers. Dat kinderen zich prostitueren is uiteraard niet aanvaardbaar. In het Westen vormen zij een kleine minderheid, maar ze worden prominent ten tonele gevoerd, omdat dit de morele verantwoordiging voedt.

B. in het besef dat dit overeenkomstig het CEDAW (Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1979) en andere internationale Verdragen een grove schending is van de fundamentele mensenrechten.

Kanttekening: Dit is een moreel oordeel.

C. rekening houdend met de enorme omvang van deze industrie, met name ten gevolge van de globalisering van de economie en de wereldwijde uitwisseling van gegevens en diensten en met het feit dat in deze industrie ieder jaar bij benadering 5 tot 7 miljard US-dollar omgaat, dat wil zeggen meer dan de mondiale uitgaven voor militaire doelen, en dat 4 miljoen mensen, voor het grootste deel meisjes en vrouwen, worden verhandeld met het oog op seksuele uitbuiting;

Kanttekening: Vrouwen worden opnieuw gerepresenteerd als slachtoffers. De vergelijking met de militaire industrie is trouwens niet ter zake doende, maar werkt flijntjes op het gevoel. Hoe men aan het getal 4 miljoen komt, is niet duidelijk.

1. betreurt het feit dat niet alle lidstaten van de EU de internationale verdragen ter voorkoming van iedere vorm van uitbuiting van mensen en waarborging van de menselijke waardigheid hebben geratificeerd en ten uitvoer gelegd, en wijst met klem op de noodzaak zowel in de lidstaten als op Europees niveau onverwijld alle ter zake dienende maatregelen te nemen.

Kanttekening: Misschien zijn alle lidstaten het wel niet eens met deze ronkende verklaringen.

2. is verontrust over het feit dat uit de EU-begroting kredieten worden toegewezen aan NGO's wier beleid en bronnen van inkomsten niet helder en doorzichtig zijn; tevens komt het vaak voor dat leden van diverse deskundigengroepen die zijn opgericht om de Commissie te steunen, worden benoemd zonder dat de Commissie beschikt over duidelijke gegevens ten aanzien van hun achtergrond en afkomst; is derhalve van mening dat de desbetreffende gegevens alvorens tot activiteiten wordt overgegaan, bekend dienen te worden gemaakt aan de Commissie en de publieke opinie;

Kanttekening: USAID verbiedt ontwikkelingsgeld te geven aan organisaties die vrijwillige prostitutie als mogelijkheid openlaten - trouwens ook aan diegene die abortus aanvaarden.

3. is van mening dat er op nationaal en EU-niveau onderzoek moet worden verricht naar de redenen van het seksueel gedrag van mannen en verzoekt de lidstaten en de Commissie dit onderzoek op gang te brengen en de noodzakelijke kredieten toe te wijzen uit bestaande programma's zoals DAPHNE of STOP II, dat gericht is op onderzoek naar seksmisdrijven. De resultaten van deze onderzoeken kunnen bijdragen tot het opzetten van een adequaat programma voor seksuele opvoeding in alle lidstaten;

Kanttekening: Op zich is er niets in te brengen tegen seksuologisch onderzoek, maar in deze context krijgt men de indruk dat de verslaggeefster niet hoog oploopt met mannelijke seksualiteit. Hoe zal haar adequaat programma voor RSV (relationele en seksuele opvoeding) eruit zien?

4. wijst op de rampzalige ontregelende gevolgen die het sekstoerisme met zich meebrengt voor de landen waar het voorkomt en verzoekt de Commissie en de lidstaten NGO's die werkzaam zijn op het gebied van bestrijding van de seksindustrie en het sekstoerisme met kinderen actief financieel te steunen;

Kanttekening: Het gaat hier om de bestrijding van de seksindustrie, die weer op één lijn wordt gezet met de kinderprostitutie, en laat geen ruimte voor vrijwillige prostitutie door volwassenen.

5. verzet zich krachtig tegen de bevordering van pornografie en prostitutie in hotels en in de toeristenindustrie in het algemeen, en dringt er bij alle EU-instellingen op aan mee te doen aan een actieve campagne tegen deze activiteiten, o.m. door dergelijke bedrijven te boycotten en er geen zaken mee te doen. Geeft in overweging dat hun diensten een lijst opstellen van dit soort hotels in alle EU-landen;

Kanttekening: Dus moet alles maar weer stiekem verlopen? En wie moet zich bezighouden met het opstellen van die lijsten? De politie?

6. dringt erop aan dat bestrijding van het ontterende kopen en gebruiken van vrouwenlichamen door mannen centraal staat in een actieve en doelmatige campagne die in het kader van de bestaande EU-programma's op dit gebied door de Commissie en de lidstaten op gang moet worden gebracht met volledige steun van het Europees Parlement en alle andere Europese instellingen, ieder in de sector waarvoor zij verantwoordelijk is;

Kanttekening: Dit is een moreel standpunt. Bovendien zullen de sekswerkers hier niet blij mee zijn.

7. verzoekt zijn Voorzitter deze resolutie te doen toekomen aan de Raad, de Commissie, de lidstaten, de VN en de Raad van Europa.

Kanttekening: Deze tekst werd uiteindelijk geen resolutie. Er waren meer dan 130 amendementen en het is niet duidelijk wat er verder met dit verslag gebeurde.

Uit de tekst van de toelichting wil ik toch nog dit citeren: 'De EU beschikt over een aantal programma's in het kader waarvan NGO's en andere actoren kredieten kunnen aanvragen om bepaald gedrag in de samenleving te bevorderen of te bestrijden. Tijdens een onderzoek van de HIV/AIDS-programma's is gebleken dat organisaties die aan dit programma deelnamen en hieruit aanzienlijke bedragen betrokken, deze kredieten grotendeels hebben ingezet om actief te trachten de prostitutie in en buiten de lidstaten te legaliseren en te onderwerpen aan regelgeving.'

Uit gesprekken met ambtenaren van de Commissie blijkt dat in verband met de samenstelling van groepen van deskundigen en dergelijke de achtergrond en policy van organisaties niet worden gecontroleerd. Evenmin wordt meegedeeld welke organisaties vertegenwoordigd worden. Het is, als men bedenkt hoe de georganiseerde misdaad te werk gaat, dus mogelijk dat de Commissie, die het initiatief neemt tot een gemeenschappelijke wetgeving, zich laat adviseren door vertegenwoordigers van misdadige organisaties.

In een tweede feministische visie vindt men ook dat prostitutie systematisch onrecht doet aan vrouwen, maar wil men het niet meer veroordelen, en vergelijkt men het met andere vormen van vrouwenarbeid. Aanhangers hiervan benadrukken het feit dat er bij elke vorm van, met name heteroseksuele, seksualiteit sprake is van economische uitwisseling. Zij vinden sekswerkers niet afwijkend, maar vinden wel dat sekswerkers de patriarchale verhoudingen in onze maatschappij bevorderen. Liever niet dus, hoewel prostitutie toch een keuze kan zijn omdat zo vrouwen als seksueel object tenminste betaald wordt.

De derde groep feministen legt niet zoveel nadruk op het subordinerend aspect van vrouwen als seksueel object, maar onderstreept het feit dat aan vrouwen nooit seksuele autonomie en vrijheid gegeven is. Zij wensen niet van sekswerkers als slachtoffers te spreken. De keuze om als sekswerker te gaan werken is een mensenrecht in plaats van een schending van mensenrechten. Zij vinden sekswerk bevrijdend, de grenzen van de nauw omschreven vrouwelijkheid overschrijdend, een mogelijkheid voor vrouwen om hun seksuele krachten te gebruiken, iets wat hen steeds werd ontzegd door de patriarchale traditie. Ze vinden wel dat de manier waarop prostitutie momenteel georganiseerd is, nog altijd de maatschappelijke invloed van mannen weerspiegelt, en de sociale en economische machteloosheid van vrouwen.

En wat zegt de wetenschap? In het doctoraat van Lucie van Mens, die prostitutie onderzocht in het kader van een studie bedrijfswetenschappen, wordt de maatschappelijke reactie op het fenomeen vanuit vijf invalshoeken beschouwd. Ten eerste, prostitutie als zonde, wat hierboven al aan bod kwam; ten tweede, prostitutie als bron van wanorde en criminaliteit; ten derde, prostitutie als bron van ziekten; ten vierde, prostitutie als deviant gedrag; en ten vijfde, prostitutie als onderdrukking van vrouwen. Ook over dit laatste heb ik het al gehad.

Prostitutie zorgt voor overlast in onze steden en trekt criminaliteit aan. Reeds in de Middeleeuwen klaagde men daar al over. Steeds was segregatie of beperking tot bepaalde wijken een van de manieren waarop de overheid greep trachtte te krijgen op prostitutie. En steeds trachtte de sekswerker daaraan te ontkomen. Immers, al die maatregelen houden geen rekening met de arbeidssituatie van de vrouwen, houden geen rekening met de vrouwen zelf. In feite wenst men prostitutie geen plaats te geven in de samenleving - of althans *not in my backyard*.

In het wetenschappelijke discours over prostitutie in het begin van de twintigste eeuw en later werden sekswerkers als de bron beschouwd van geslachtsziekten. De zondige man kreeg de geslachtsziekte van de gevallen vrouw, en bracht die vervolgens over naar de onschuldige echtgenote. Die bracht het dan weer over naar de nog onschuldigere ongeborene. Eind vijftiende, begin zestiende eeuw veroverde syfilis Europa. Natuurlijk werd de sekswerker, het symbool van de zonde, verantwoordelijk gesteld. Waarschijnlijk zijn epidemische haarden soms terug te brengen naar een kerngroep sekswerkers en klanten, maar deze kunnen de wereldepidemieën van geslachtsziekten echt niet alleen onderhouden hebben. Daarvoor moest er toch wel wat meer aan partnerwisseling gebeuren, vooral buiten de prostitutie. Door alle maatregelen alleen op de sekswerkers te richten ging men voorbij aan het feit dat de klanten ondertussen lustig verder konden gaan met de verspreiding.

Een volgende invalshoek van waaruit de prostitutie onderzocht wordt, is die van prostitutie als deviant gedrag. Door prostitutie als persoonlijkheidsstoornis te definiëren, wordt de sekswerker niet toerekeningsvatbaar verklaard. Op die wijze wordt er ook antwoord gegeven op de vraag: 'Is prostitutie een vrije keuze?'. Neen, dus. De vrouw wordt het spreekrecht ontnomen. De centrale vraag hier is: 'Wat maakt een vrouw tot sekswerker?', en de idee is dat, als we het antwoord weten en de oorzaak wegnemen, niemand nog in de prostitutie zal gaan. Uiteindelijk is dit een zeer deterministische benadering, die impliceert dat sekswerkers er zelf niets aan kunnen doen dat ze in dit beroep zitten en dat er geen sprake is van vrije keuze.

Wat zegt de sekswerker zelf? Een vrije keuze, ja en nee, en dat hangt weer af van haar eigen situatie, of van wie het haar vraagt. Als een sekswerker na opgepakt te zijn bij een razzia uiteindelijk bij de sociaal assistente van de politie haar woord mag doen, dan is de kans dat ze zichzelf als slachtoffer voorstelt uiteraard groot. Op zo'n moment is het niet slim de stelling te verdedigen dat je er zelf voor koos. Je doet je beter een beetje zielig voor. Als men bij de politie op een georganiseerde wijze informatie zou verzamelen over het al dan niet gedwongen zijn van sekswerkers, is de kans groot dat de meerderheid onder de categorie gedwongen prostitutie terechtkomt.

Als je je als sekswerker engageert in een actiegroep binnen de zogenaamde hoerenbeweging, dan zul je fel verdedigen dat jijzelf de touwtjes in handen hebt en dat je er zelf voor gekozen hebt, en dat je daar ook trots op bent. Ook al zit je vast aan een pooier.

Als je als Filippijns meisje naar Europa komt, na betaling van duizenden dollars, met de belofte in de horeca of in een schoonmaakbedrijf te kunnen werken, en als vervolgens je paspoort afgepakt wordt en je na enkele verkrachtingen in een club terechtkomt, waarbij je verteld wordt dat niemand in het land te vertrouwen is, dan ben je duidelijk een slachtoffer, en had je geen vrije keuze.

Chris De Stoop maakt ons in *Ze zijn zo lief meneer* enerzijds bewust van het probleem vrouwenhandel, maar anderzijds bevordert hij wat iemand eens noemde de 'pars pro toto'-stigmatisatie. Gedwongen en niet-gedwongen prostitutie worden in dezelfde negatieve bewoordingen omschreven; het ene vloeit over in het andere. Vakkundig worden zo de wantoestanden van een deel van de sector tot waarheid voor de hele sector gemaakt.

Ook hier moeten we toch trachten genuanceerd te blijven denken. Ik citeer Jan Visser in een voordracht voor het Humanistisch Studiecentrum Nederland in 1993. Hij is een socioloog die meer dan twintig jaar verbonden was aan de Mr. A. De Graafstichting, een door de Nederlandse overheid opgericht onderzoeksinstituut voor prostitutievraagstukken. Deze instelling sneuvelde in 2005 onder de besparingsdrang van de huidige regering sneuvelde. Hij stelt het volgende: 'Hoe

moeten wij dus omgaan met vrouwen uit de zogenaamde ontwikkelingslanden. Voor degenen die prostitutie willen bestrijden is het geen probleem: het zijn slachtoffers van vrouwenhandel en zij moeten gered worden. Voor anderen, ik zal maar zeggen voor ons, ligt het gecompliceerder. We zijn tot de ontdekking gekomen dat niet alle vrouwen verhandeld zijn, een groot deel van hen wil in de Europese prostitutie werken. Bovendien willen zij niet gered worden - hetgeen inhoudt naar huis teruggestuurd worden. Het wordt nog gecompliceerder als blijkt dat vrouwen die verhandeld zijn, te kennen geven toch hier in de prostitutie te willen blijven werken. Als wij ze slachtoffers van de vrouwenhandel blijven noemen, bevestigen wij hun identiteit als object en ontnemen wij hen de mogelijkheid zelf te bepalen in wat voor situatie zij zich bevinden. Steun of hulp is alleen mogelijk als zij zich onderschikken aan onze definitie van hun situatie: de categorie slachtoffer. Wanneer wij hun situatie niet zouden vertalen in een identiteit, maar zouden begrijpen als een aspect van hun overlevingsstrategie als migrante, dan opent zich de mogelijkheid hulp en steun te bieden op een wijze die aansluit bij hun eigen beoordeling van de omstandigheden waarin zij verkeren en voortbouwt op de perspectieven die zij voor zichzelf wensen te ontwikkelen.'

In een recent nummer van *Research for Sex Work*, een uitgave van de Vrije Universiteit Amsterdam, schrijft een vrouwelijke sekswerker uit Thailand onder andere: 'Wij sekswerkers hebben onze eigen methodes om gedwongen sekswerkers en minderjarigen te helpen. Anti-trafficking groepen beschouwen ons echter niet als gesprekspartner, hoewel wij meer vrouwen en kinderen helpen dan de handvol geholpen door de 'erkende' groepen. We worden zelf slachtoffer van reddingsacties en repatriëringen, en de Amerikaanse regering noemt ons 'ongeschikte' partners. De focus op vrouwenhandel betekende dat veel groepen met weinig of geen ervaring in het onderwerp de grote sommen geld hiervoor beschikbaar gesteld opsoupeerden, zonder ons te contacteren, en zonder onderscheid te maken tussen gedwongen prostitutie en migratie, tussen kinderen en volwassenen.'

2 Is het werkelijk zo erg gesteld met alle sekswerkers? Berust de 'pars pro toto'-stigmatisatie op stevige gronden?

Enkele jaren terug trachtte Ine Van Wezenbeek via wetenschappelijk onderzoek een antwoord te krijgen op de vraag hoe het stond met het welzijn van sekswerkers in vergelijking met andere vrouwen. Ze interviewde 187 vrouwen, en ze kwam tot de bevinding dat één kwart van de vrouwen lager scoorde op de gebruikte schaal van welzijn, dat vijftig procent even hoog scoorde en dat een kwart hoger scoorde dan een vergelijkbare controlegroep van vrouwen die niet in de prostitutie zaten. Er kwamen twee extreme beelden naar voren. Aan de ene kant

heb je de vrouw die het goed doet in de prostitutie, zij voelt zich op haar gemak in haar job. Zij is meestal in Nederland geboren, werd als kind niet seksueel misbruikt, zij is niet onderhevig aan geweld in haar privé-relatie, en zij werd niet tot prostitutie gedwongen. Zij werkt ook niet uit strikt economische noodzaak. Ze is minder aan drugs verslaafd, en werkt in een relatief veilige omgeving. Ze heeft minder klanten, en verdient meer per klant. De prijs die het prostitutiestigma met zich meebrengt wordt voor een deel gecompenseerd door de hoge inkomsten. Daartegenover staat de vrouw aan de laagste kant van de welzijnsschaal. Haar stigma wordt nauwelijks gecompenseerd: zij verdient weinig en heeft veel met de negatieve kanten, zoals geweld en dwang te maken. Zij cumuleert de problemen uit het verleden, en weet er geen weg mee. Door als sekswerker te gaan werken komt zij van de regen in de drop.

Dit verhaal illustreert dat prostitutie zoals veel andere maatschappelijke verschijnselen geen eenvoudig en eenduidig fenomeen is. Er bestaan dus ook geen eenvoudige, simpele oplossingsstrategieën. De vrouwen die hun eigen boontjes doppen in de prostitutie en daar beter van worden, hebben maatregelen nodig die hun positie als professioneel verbeteren, die hun veiligheid doen toenemen en die hun controle over de organisatie van het werk vergroten.

We weten ondertussen al lang dat ook voor vrouwen met wie het niet goed gaat in de prostitutie repressie hier niet helpt. Hoewel repressie verkocht wordt met de idee dat deze vrouwen gered moeten worden, zorgt het voor een zinloos kat-en-muisspel met de politie en ook voor een verborgen circuit waar vrouwen veel kwetsbaarder zijn, met name vrouwen met problemen. De uiteindelijke oplossing ligt veeleer buiten de prostitutie zelf. Zolang seksueel misbruik en andere psychische en fysische geweldservaringen in de jeugd een maatschappelijke realiteit zijn, is het belangrijk preventie en opvang van de betrokken jongeren te optimaliseren. Als een vrouw dan toch in de prostitutie terecht komt, is het beter haar niet op te jagen, maar zich voor haar open te stellen en de problemen zoals zij ze ziet mee te helpen oplossen. Ook al zal zij in de ogen van velen niet gekozen hebben voor dit beroep, op het moment dat ze erin zit is dit wel haar werkelijkheid, en is het wel haar keuze. Het is aan haar om andere wegen te zoeken om haar leven in te richten en als zij dat wil, moet zij maatschappelijke steun krijgen. Voor vrouwen die in de vicieuze cirkel van druggebruik en prostitutie zitten, lijkt de meest logische maatregel het wegnemen van de financiële druk die het druggebruik met zich meebrengt door op een gecontroleerde manier gratis drugs te verstrekken.

3 Prostitutie en een vrije keuze? Een persoonlijke reflectie

Als een volwassene kiest voor dit werk, ja, dan zal ik dat beschouwen als een vrije keuze, al hoop ik echter dat hij of zij voor iets anders kiest. Buiten het feit dat het een gevaarlijk beroep is, dat maatschappelijk niet aanvaard is, is het ook bij uitstek een materialistisch beroep. Nu is in vele beroepen de hoofddoelstelling geld verdienen, maar dit geldt in hoge mate voor prostitutie. In het Gentse is ruim driekwart van de vrouwen van Belgische of Franse nationaliteit. Bij geen van hen kun je volhouden dat ze het moeten doen om hun primaire levensbehoeften te financieren. Materialisme is vaak de keuze, van beide kanten, van de klant en van de sekswerker. De klant koopt seks, aandacht en menselijke warmte. De sekswerker hoopt op korte termijn het geld te verdienen dat je anders alleen verdient door een jarenlange investering in een klassiek beroep.

In het hulpverleningsproject treed ik de sekswerker tegemoet als arts. Nog nooit vroeg een sekswerker mij naar mijn persoonlijke ideeën over prostitutie. Wel wordt er van mij verwacht dat ik een redelijk inzicht in het menselijk functioneren heb, en in dit specifieke geval een zicht heb op het werkveld van de sekswerker, maar mijn eigen oordeel daarover, de dingen die ik in mijn eigen leven belangrijk vind, die doen er even niet toe in het arts-patiënt contact.

En daar zit een probleem bij veel artsen en andere hulpverleners. Zij vertrekken, vaak onbewust, vanuit een impliciete afkeuring van prostitutie, en dus ook van de sekswerker. En zij voelt dat feilloos aan; zij is vaak een mensenkenner bij uitstek. Vooral de vrouw die zelf problemen heeft met haar sekswerker zijn, heeft daar moeite mee en haakt af. De hulpverlener die een sekswerker op consultatie krijgt, luistert niet echt meer naar de hulpvraag, en meent moreel verplicht te zijn de keuze in de prostitutie te gaan werken in vraag te gaan stellen. Of alle problemen van de persoon te verbinden met het prostitutiewerk. Op dat moment respecteert hij of zij haar keuze niet. Let wel, ik generaliseer, er zijn veel hulpverleners die hun privé-mening wel los kunnen koppelen van hun werk.

Op een aantal, meestal duidelijke gevallen na, beschouw ik de keuze van vrouwen voor prostitutie als vrij. Ook al weet ik dat er in hun situatie veel elementen zijn die het werkelijk vrij zijn van die keuze in vraag kunnen stellen en ook al zou ik in hun situatie een andere weg kiezen. Ieder is vrij zijn weg te kiezen, en mensen met eenzelfde achtergrond, en dezelfde trauma's, kunnen verschillend kiezen. Ik vind het eerder getuigen van arrogantie te stellen dat iemand anders' keuze niet vrij is. Ik kan me niet zoveel dingen voorstellen die ik zou doen, waarbij ik het zou waarderen dat andere mensen zouden zeggen, hij doet dat nu wel, maar het is niet zijn vrije keuze. Eigenlijk neemt men dan een stuk van mijn identiteit weg. En wat krijg ik er voor in de plaats? Medelijden? Het gevoel dat ik gefaald heb? Natuurlijk, als een sekswerker zelf aangeeft dat er van dwang sprake is en als ze

ons vraagt iets ertegen te ondernemen, dan is dat haar expliciete hulpvraag, en dan trachten we haar te helpen bij het nemen van verdere stappen.

De grondhouding die wij in onze werking naar sekswerkers trachten uit te dragen, is de volgende: Oordeel niet te snel voor een ander. Heb respect voor de keuze die de vrouw maakte, ook al zou het de uwe niet zijn. Besef dat uw oordeel eigenlijk niet gevraagd wordt, tenzij u rechtstreeks bij de maatschappelijke organisatie van prostitutie betrokken bent. Wees dan bescheiden in uw mening, en probeer te luisteren naar wat de vrouw zelf te zeggen heeft, en verlies haar belangen niet uit het oog. Maar al te vaak worden problemen als prostitutie en druggebruik vanuit de positie van de gegoede burger bekeken. De regelgeving wordt trouwens door hen gemaakt. Die gegoede burger gebruikt zijn eigen referentiekader, en het hoeft geen betoog dat die vaak anders is dan die van de mensen voor wie de regels gemaakt worden.

En zo kom ik op het einde van mijn verhaal weer terug bij het PASOP project. Tot 2006 erkent de Vlaamse Gemeenschap onze werking en subsidieert deze in het kader van de bevordering van seksuele gezondheid. De Stad Gent steunt ons omdat we drempel naar de hulpverlening voor deze moeilijk te bereiken groep verlagen. De Provincie Oost-Vlaanderen tenslotte betoelaagt ons in hun gezondheidsprogramma. In Gent slaagden we er dus in de beleidsmensen te overtuigen dat we concrete hulpverlening moeten organiseren, los van het moreel debat.

Literatuur

- ⁱ R. Mak, A. Traen, M. Claeysens, L. Van Renterghem, G. Leroux-Roels & P. Van Damme. Hepatitis B vaccination for sex workers: Do outreach programmes perform better? *Sex Transm Inf* 2003, 79:157-159.
- ⁱⁱ R. Mak (red.), *EUROPAP: European intervention projects AIDS prevention prostitutes*, Academia Press, Gent 1996.
- ⁱⁱⁱ http://www.europarl.eu.int/hearings/20040119/femm/programme_en.pdf
- ^{iv} L. Van Mens. Prostitutie in bedrijf. Organisatie, Management en Arbeidsverhoudingen in Seksclubs en Privéhuizen (doctoraatsverhandeling Erasmus Universiteit), Rotterdam 1992.
- ^v Chris De Stoop, *Ze zijn zo lief, meneer*, Amsterdam 1992.
- ^{vi} I. Vanwesenbeeck. Prostitutes' Well-being and Risk (Doctoraatsverhandeling VUA), Amsterdam 1994.
- ^{vii} Een boekje dat tien interviews van Marijke Libert met vrouwen uit het werk (*De Morgen*, 2000) bundelde, illustreert zeer goed dat sekswerkers niet per definitie slachtoffer zijn. Dit boekje is te vinden op onze website: www.pasop.info